

NATIONALEKONOMISKA FÖRENINGENS

sammanträde den 23 november 1942

Ordförande: Professor *B. Ohlin*.

Aftonens diskussion över ämnet

Behovet av ekonomisk forskning

inleddes av docenterna **Erik Lundberg, Ingvar Svenilsson**

och **Sune Carlson**.

Docent *Erik Lundberg* yttrade:

Man kan icke hävda, att den ekonomiska forskningen i Sverige avstannat under detta krig. Behovet av ökade kunskaper och informationer på det ekonomiska området har framträtt direkt trängande på ett helt annat sätt än tidigare. Icke minst inom försörjningskommissionerna bedrivs också ett fortlöpande intensivt utredningsarbete avseende produktionens inriktning, behovet av råvaror, konsumtionens storlek och fördelning o. s. v. Härigenom skaffa vi oss en på många områden fördjupad kunskap om näringslivet.

Denna typ av ekonomisk forskning blir dock med naturnödvändighet av mycket dagsaktuell natur. Utredningarna syfta i första hand till att lösa dagens brännande problem. Det är karakteristiskt, att dessa till stor del få stanna vid konstaterande av tillgångar och behov på olika områden av näringslivet, vilket är tillräckligt för uppgiften att genomföra den rent ekonomiska funktionen att fördela de knappa resurserna mellan de viktigaste behoven. Sammanhangen mellan de ekonomiska företeelserna, som är den ekonomiska forskningens egentliga uppgift att utreda, är man däremot mindre intresserad av. Detta förhållande är i och för sig helt naturligt. Den ekonomiska politiken går ju under nuvarande förhållanden till stor del just ut på att bli av med och skära igenom de normala sammanhangen i de ekonomiska krafternas spel. Det blir t. o. m. en uppgift för krispolitiken att på en rad punkter bryta med de »ekonomiska lagar», som gälla i en friare hushållning. Brist får ej framkalla prisstegring, varor med högre gränsnytta skola därför ej utan vidare åsättas högre pris än varor med lägre gränsnytta (jämför priserna på kol och ved), ökad efterfrågan bör ej alltid följas av produktionsstegring, och inte heller leda ökade vinster

inom vissa områden av näringslivet i förhållande till vinsterna på andra områden utan vidare till motsvarande omriktning av produktionen. Krishushållningens åtgärder i form av beslag, ransoneringar och prisregleringar skära sålunda av sammanhangen på en rad punkter.

Jag vill givetvis härmed inte ha sagt att man inom kommissionerna skulle vara blind för sammanhangen. Man talar visserligen om att den senast inaugurerade prispolitiken skulle bygga på ett förnuftsstopp. Just därför att man är medveten om att krafternas fria spel komma att medföra de och de icke önskvärda konsekvenserna, vidtagas åtgärder i avsikt att bryta eller upphäva tendenser, som härröra ur näringslivets mer normala reaktioner. Vid avvägningen mellan olika önskemål kan ett av dessa, t. ex. syftet att hålla prisstegringen tillbaka, anses primärt i förhållande till andra i och för sig beaktansvärda önskemål, t. ex. ökad konsolidering eller fritt produktionsinitiativ, varigenom företagna åtgärder från begränsad synvinkel te sig mindre förnuftiga. Följden av en krishushållning av nu rådande art blir — vad de aktuella ekonomiska frågorna beträffa — i varje fall att orsaksforskningen sättes tillbaka och blir sekundär. En analys av den löpande ekonomiska utvecklingen blir därmed snarare ett studium av de ekonomiska ingrepens logiska följd.

Att konjunkturforskningen upphör, när dess studieobjekt — näringslivets fria konjunktur rörelse — knappast existerar, är naturligt. Men detta konstaterande utesluter icke att en hel rad frågor, som i högsta grad beröra den ekonomiska utvecklingen på längre sikt, för närvarande äro alldeles otillräckligt beaktade och satta tillbaka för de mer dagsaktuella problemen. Vi skulle för närvarande behöva långt mer av en typ av ekonomisk forskning, som visserligen anknyter till krigstidens ekonomiska omvälvningar, men håller sig undan från dagslägets krav och aktualitetsjakt. Problemen måste också ställas på längre sikt. Sådan forskning skulle med stort utbyte kunna utnyttja det flödande rika statistiska material, som krishushållningen frammanar, men ställa in iakttagelserna i sammanhangen med näringslivets ekonomiska utveckling efter kriget. Därmed skulle problem ställas under debatt som böra vara analyserade och diskuterade, innan de aktualiseras.

Låt mig med några exempel illustrera vad jag avser. Förr eller senare kommer vårt näringsliv att stå inför de svåra påfrestningarna av en fredskris. Vi kunna givetvis icke skaffa oss någon mer exakt kunskap om hur fredskrisen och anpassningen till en fredsekonomi denna gång kommer att te sig. Alltför många för närvarande ovissa moment komma att spela en avgörande roll. Detta hindrar icke, att vi på förhand skulle vilja skaffa oss en så god uppfattning som möjligt åtminstone om olika tänkbara alternativ.

Jag tror att den förra fredskrisens förlopp och verkningar i vårt land med fördel skulle kunna närmare utforskas. Minnena från den tiden behöva nog friskas upp. Det finns utan tvivel många lärdomar att draga, icke minst av misstagen och felgreppen.

Ett mer intensivt löpande studium av planerna för en fredsekonomi i utlandet skulle redan nu behöva sättas i gång. Utvecklingen av vår import och export blir under alla omständigheter av avgörande betydelse för vår efterkrigskonjunktur.

Vi veta även för litet om de inhemska faktorernas och krafternas beteende vid och efter en fredskris. Vi ha en obestämd kunskap om att en betydande minskning av vårt realkapital — förslitning och lagerminskning — ägt och äger rum under krigstiden. Det finns utan tvivel ett ackumulerat investeringsbehov inom industri, handel och jordbruk. Samma förhållande gäller i stor utsträckning även konsumenterna såväl med avseende på eftersatta inventariebehov som framför allt bostadsbehovet. En mycket kraftig efterfrågan på råvaror och arbetskraft för investeringsändamål kommer att göra sig gällande, så snart omständigheterna bli gynnsamma. Det kan till följd härav uppstå en stark högkonjunktur omedelbart efter fredsslutet. Men bli omständigheterna gynnsamma?

Vi ha nämligen också en obestämd kunskap om att krafter i motsatt riktning komma att göra sig gällande vid en fredskris. En betydande omställning av produktionens inriktning kommer utan tvivel att bli nödvändig. En stark minskning i produktionen för försvarsändamål och av ersättningsvaror kan allvarligt påverka konjunkturen, innan de berörda investeringsbehoven hunnit bli effektiva. Ovisshet och risker komma under alla förhållanden att till en tid prägla affärlivet. Ett oundvikligt allmänt prisfall kan bli ett ytterligare störningsmoment.

Vilka av dessa tendenser — de konjunkturhöjande eller -sänkande —, som komma att överväga, därom veta vi ingenting på förhand. Det kan hända att konjunkturutvecklingen kommer att likna den efter förra världskriget. Vi få alltså först ett hastigt fall nedåt och sedan en högkonjunktur av relativt kortvarig beskaffenhet, bestämd av investeringar i lager och uppblåst av prisstegringar. Den produktionsökning och det prisfall, som kan väntas följa sedan världens näringsliv väl omriktats efter en fredsekonomi, kan sedan medföra, att den andra berörda tendensen tar överhand med ett konjunkturuomslag som följd och med risk för ett allvarligt, mer bestående depressionstillstånd.

Hur dessa tendenser än komma att balansera, måste stora krav ställas på löpande ekonomisk information och utredning av sammanhangen. Ekonomisk forskning, som avser möjligheten att bedöma konjunktur-

utvecklingen efter en fred, är en nödvändig förutsättning för en rationell ekonomisk politik i samband med en fredskris. Utredningsarbete med detta syfte — som nu helt saknas — bör igångsättas snarast möjligt framför allt i följande avseenden:

1. Systematiska rapporter över den ekonomiska utvecklingen och ekonomiska politiken i andra länder böra utarbetas löpande.

2. Vi behöva långt bättre information än vi för närvarande ha om olika näringsgrenars ekonomiska läge. Detta är nödvändigt, icke minst för att bedöma hållfastheten inför fredskrisens påfrestningar. Ett sådant studium bör med fördel bedrivas mer systematiskt än nu är fallet. Även om näringslivet i motsats till förhållandena under förra världskriget i allmänhet är väl konsoliderat, finnas utan tvivel grenar, där en hård priskontroll eller låg omsättning medfört försvagad ställning och omöjliggjort försiktig nedskrivning av lagren. Ju flera sådana svaga punkter det svenska näringslivet bär på vid fredskrisens utbrott, desto mindre tål näringslivet i fråga om prisfall, varav följer ökad risk för stark konjunkturförsämring.

3. Samtidigt med specialforskning för olika branscher och områden av näringslivet krävs mer av syntetisk kunskap. Vi kunna inte bedöma utsikterna för enskilda grenar utan att ha en uppfattning om totalutvecklingen. Tidigare upplagda nationalinkomstberäkningar och konsumtionsutredningar böra fullföljas och så långt möjligt framläggas kvartalsvis. Det bör även vara möjligt att med vederbörliga reservationer framlägga vissa prognoser beträffande den totala inkomst- och konsumtionsutvecklingen. Under de senaste åren ha sådana prognoser med relativt gott resultat utarbetats för jordbrukets del. En utvidgning av prognosen — i samband med löpande nationalinkomstberäkningar — till att omfatta de viktigaste konjunkturbestämmande näringsgrenarna skulle i och för sig endast innebära en sammanfattning av rådande konjunkturtendenser inom olika områden. Av avgörande betydelse för konjunkturbedömningen blir i varje fall kunskapen om investeringsverksamheten. Den statistiska informationen på detta område kan utan tvivel utbyggas. Framför allt gäller det att bedöma förutsättningarna för investeringsverksamhetens utveckling under den närmaste framtiden. Det är framför allt på denna punkt, som den ekonomiska analysen sätter in. Det gäller att av ett konglomerat av uppgifter om investeringsbehov, vinstläge, penningpolitiska förutsättningar, efterfrågans storlek och inriktning, tekniska förutsättningar o. s. v. bilda sig en uppfattning om tendensen i den privata investeringsverksamheten. Denna bedömning blir av avgörande betydelse för den ekonomiska politikens inriktning och utformning.

Investeringsverksamheten kan hota att bli för stor under efterkrigskon-

junktoren. En inflationskonjunktur kan medföra allvarliga felinvesteringar. Men investeringsverksamheten kan av tidigare anförda skäl också bli för liten med undernormal sysselsättning som konsekvens — vilket vore särskilt bekymmersamt med hänsyn till förefintliga stora investeringsbehov. Den ekonomiska analysen får söka bedöma tendensens riktning i tid, så att den ekonomiska politiken från början får den rätta inriktningen.

Jag har här endast som exempel berört omedelbart till hands liggande frågor, som ha sammanhang med en fredskris och konjunktoren därefter. Berörda frågor få betydelse oberoende av i vilken grad eller hur hastigt vi återvända till relativt fritt näringsliv. Själva konjunkturbedömningen blir en uppgift för forskningen så fort den fria sektorn blir en väsentlig del av näringslivet. Och det blir den med all sannolikhet, så snart försörjningsläget förbättras och försvarsutgifternas andel av nationalinkomsten minskas. Ett led i konjunkturpolitiken kommer för övrigt att sammanhänga med frågan hur snabbt kristidsregleringarna böra slopas. Man kommer att stå inför avgöranden av hur snabbt ransoneringar och importregleringar skola slopas och priskontrollen upphävas.

Konjunkturbedömningen och den ekonomiska politiken — penning- och finanspolitiken — måste emellertid även bygga på en riktig uppfattning om näringslivets utvecklingslinjer på längre sikt, dess mer strukturella omvandlingar. Krigstiden kommer utan tvivel att sätta djupa spår i utvecklingen. Man kan sålunda fråga: Ligger den ersättningsproduktion, som skapats under kriget, den ökning i självförsörjningsgraden, som åstadkommits, de förändringar i avsättningsförhållandena och inrikeshandelns banor, som uppstått, i linje på längre sikt med före kriget iakttagna strukturtendenser för det svenska näringslivet? Den ekonomiska politiken på kort sikt, alltså konjunkturpolitiken, måste givetvis i högsta grad ta hänsyn till den naturliga eller önskvärda utvecklingstendensen och med ledning därav bestämma i vad mån en fredskris skall få skölja bort av kriget föranledda förändringar i produktion och handel. Det blir en viktig uppgift för den ekonomiska forskningen att utröna i vad mån de utvecklingstendenser, som gällde under 1930-talet, brutits, förändrats eller påskyndats under kriget.

Jag hoppas, att jag lyckats ge åhörarna intrycket att forskningsuppgifterna redan inom de av mig berörda områdena äro mycket stora och trängande. Dessa forskningsuppgifter kunna visserligen icke ge samma påtagliga resultat som den tekniska forskningen. Men man får å andra sidan komma ihåg, att den tekniska forskningens framsteg icke ge lön

för mödan, om en oskicklig ekonomisk politik eller överhuvud dåliga konjunkturer ge oss otillräckliga tillfällen att utnyttja dem. Förslaget företagarinitiativ, otillräckligt sparande, osmidig prissättning m. fl. dylika omständigheter kunna i varje fall i hög grad fördröja utnyttjandet av de tekniska framstegen. Hur många 100 milj. kr. kostar oss inte ett par svåra depressionsår?

En annan uppgift för ekonomerna är att göra forskningsresultaten lättillgängliga och levande för den stora allmänheten. De stora besluten i frågor rörande den ekonomiska politiken måste ju i regel fattas av regering och riksdag. Effektiva och snabba beslut kunna icke fattas utan existensen av en ganska upplyst allmän opinion. Särskilda svårigheter kunna i detta hänseende uppstå vid de starka kastningarna i det ekonomiska läget, som sannolikt komma att uppstå vid och efter en fredskris. För närvarande leva vi ju i en utpräglad knapphetshushållning. Detta är ju i och för sig en naturlig livsluft både för ekonomer och vanliga människor. I förlitande både på vårt goda förstånd och sunda instinkt brottas vi nu med problemet att begränsa statsutgifterna. Men läget kan hastigt kasta om. Efter en fredskris kan åter ett artificiellt överflödsproblem uppstå. Det gäller i så fall att hastigt sadla om, inte därför att vi bytt åsikt, utan därför att betingelserna blivit omvända. Farhågorna för alltför stora statsutgifter kunna i ett efter freden inträffande depressionstillstånd förbytas i farhågor för för liten investeringsverksamhet och för små statsutgifter. Vårt ekonomiska förstånd måste i det läget övervinna våra i och för sig sunda instinkter att spara och skära ned statsutgifterna. Vi ha i själva verket inte råd med en allmän avvecklingskris. Köpkraftens och nationalinkomstens uppehållande blir en uppgift just för att de så behövliga investeringsbehoven skola kunna tillfredsställas inom rimlig tid. Men medlen att nå detta resultat måste bli differentierade, lämpade efter varifrån depressionstendenserna sätta in. Konsten består inte bara i att åstadkomma en underbalansering av budgeten. Här föreligger en ytterst viktig uppgift för ekonomerna. Forskningen skall preparera kunskapsmaterialet på sådant sätt att alternativen stå klara. Och vidare är det av betydelse att bedriva en populär upplysning. Det vore önskvärt, att den ekonomiska och politiska diskussionen på detta område bleve intelligentare än på 30-talet.

Beträffande den aktuella ekonomiska forskningens status får man utan vidare konstatera, att den ligger långt efter behoven. Alltför många ekonomer äro sysselsatta med dagens aktuella frågor eller direkt inkopplade i rent administrativa uppgifter. Konjunkturinstitutet, som egentligen borde vara verksamt för fullt och i viss mån leda forskningsarbetet, ligger helt nere. Dess verksamhet skulle ju vara av särskild

betydelse för att sammanställa och sovra det nuvarande flödet av statistiskt kunskapsmaterial och bidra till den för den ekonomiska politiken nödvändiga analysen av utvecklingstendenserna.

En ytterst viktig fråga i detta sammanhang utgör tillgången på ekonomer. Bristen är för närvarande svår, vilket kommissioner och utredningskommittéer väl känna till. Detta bedrövlige läge skulle nog upphjälpas om verkligt forskningsarbete väl kom i gång på allvar. Som på många områden i ekonomiska livet löser en effektiv efterfrågan sitt eget tillgångsproblem. Om forskningsarbetet åter upptoges vid konjunkturinstitutet och arbetet där jämte arbetet vid Affärsekonomiska Forskningsinstitutet och Industriens Utredningsinstitut ställdes i intim kontakt med den högre undervisningen i nationalekonomi, skulle väsentligt ökade möjligheter beredas studerande, då närmast licentiander och doktorander, att bedriva sitt forskningsarbete i direkt kontakt med konkreta uppgifter. Ingenting är så nyttigt och befruktande för ekonomiska teorier som att få frotera av sin yppighet och bli avslipade mot mer konkreta uppgifter. I utlandet har man med mycket goda resultat haft den rent vetenskapliga undervisningen direkt knuten till forskningsinstitutioner. Krisen på ekonom-marknaden bottnar nog till stor del i de små och ovissa möjligheterna i dessa hänseenden, som hittills funnits i vårt land. Både ekonomfrågan och frågan om den ekonomiska forskningen skulle bringas en god bit närmare sin lösning, om nämnda institutioner, som därvid givetvis böra bedriva sitt forskningsarbete i intim kontakt med varandra, bli i stånd att anställa ett tillräckligt antal unga vetenskapsmän till någorlunda hyggliga löner för att fullgöra uppgifter i nära anknytning till eget vetenskapligt arbete vid universitet och högskolor.

Docent Ingvar Svennilson anförde:

Det har sedan gammalt bestått en brist på balans mellan å ena sidan den ekonomiska forskning, som är sysselsatt med att utveckla de ekonomiska teorierna, och å andra sidan den forskning, som är inriktad på att undersöka de faktiska ekonomiska förhållandena och orsakssammanhangen. När man i dag diskuterar behovet av ekonomisk forskning, kan det väl knappast råda någon tvekan om att det är den tillämpade forskningen, som i främsta rummet behöver utvidgas. Det säger sig självt, att en sådan tillämpad forskning ej enbart är av ekonomiskt intresse i den meningen, att den skulle tillfredsställa vetenskapsmännens lust att pröva sina teorier på verkligheten. Det är nämligen lätt att visa, att det i dag föreligger ett oerhört omfattande behov av undersökningar av det ekonomiska livets faktiska förhållanden som direkt underlag för dem som fatta beslut i ekonomiska frågor, vare sig

det gäller individer, företag, näringsorganisationer, kommunala eller statliga organ.

Jag skall här ej rikta uppmärksamheten på de behov av ekonomiska undersökningar, som behövas som underlag för åtgärderna nu under kriget. Jag skall ej heller som den närmast föregående talaren ägna mig åt den forskning, som sammanhänger med konjunkturpolitiken efter kriget. Jag skall i stället uppehålla mig vid behovet av en sådan ekonomisk forskning, som syftar till att skapa ett bättre underlag för de åtgärder, som syfta till att på längre sikt utveckla näringsliv och sociala förhållanden under efterkrigstiden.

Det har diskuterats, om man ur svensk synpunkt har anledning att se pessimistiskt eller optimistiskt på våra möjligheter efter kriget. Det är givet, att nu en stor osäkerhet måste råda om vad som då kommer att hända. Uppfattningen om dessa problem måste alltid bli subjektivt färgad. Jag skulle emellertid för min del vilja hävda den skenbart paradoxala uppfattningen, att man har anledning på en gång vara pessimist och optimist.

En pessimistisk uppfattning ligger närmast till hands om man undersöker de mera gripbara faktorer, som bilda grundvalen för vårt näringsliv. Man kommer vid ett sådant studium till den slutsatsen, att den ekonomiska utvecklingen efter kriget måste i stor utsträckning komma att byggas upp av helt nya faktorer och att det svenska näringslivet därför måste genomgå en ganska svår anpassningsprocess. Det gäller därvid ej endast en anpassning från krigs- till fredshushållning — det svenska ekonomiska livet har ju trots allt bevarat det mesta av sin förkrigsprägel — den svåraste anpassningen kommer sannolikt att gälla omställningen från förkrigs- till efterkrigsmiljö. En sådan omställning kommer sannolikt att behöva gå betydligt mera på djupet än vad omställningen till krigsförhållanden behövt göra. Anpassningsprocessen blir därför säkerligen också långvarig. Det är i detta sammanhang av intresse att se, att man i amerikanska och engelska kretsar räknar med att en relativt lång tid, kanske ett årtionde eller mer, skall förflyta, innan världen efter kriget kommit fram till något som skulle kunna betecknas som en nyordning. Om man trots allt anser sig berättigad att låta optimismen ta överhand över pessimismen, är det ej endast därför, att det svenska näringslivet trots allt har en relativt stark ställning, utan kanske främst därför att man tror, att det skall bli möjligt att med delvis nya metoder angripa och överkomma de svårigheter, som sannolikt komma att resa sig. Det kan låta förmätet å den ekonomiska forskningens vägnar, men jag tvekar icke att säga, att ett av de viktigaste leden bland dessa nya metoder är att grunda det ekonomiska handlandet av individer, företag, sammanslutningar eller statliga organ

på en bättre kännedom om näringslivets förutsättningar och de ekonomiska sammanhangen. Och vägen dit heter ju ekonomisk forskning.

Krigstiden har lärt oss, och inte minst ekonomerna, oerhört mycket om det ekonomiska livets struktur, även så att säga om dess finstruktur. Men samtidigt har man icke hunnit ordna dessa kunskaper och framför allt har man vid ett sådant inträngande fått klart för sig, hur litet man egentligen vet.

För att ge en mera konkret uppfattning om vad slags forskning, som kräves för att skapa en bättre grundval för de åtgärder, som äro avgörande för det ekonomiska livets utveckling på längre sikt, skall jag tillåta mig att här anföra några exempel från det område, där jag själv arbetar, nämligen det industriella. Företagarna inom industrien har insett betydelsen av det slags samarbete, som tar formen av ekonomisk forskning genom ett gemensamt organ. Deras tre huvudorganisationer, Arbetsgivareföreningen, Industriförbundet och Exportföreningen, ha ställt sig bakom de arbeten, som nu utföras vid Industriens Utredningsinstitut. Jag skall inskränka mig till att nämna fyra typer av utredningar, som där utföras och som sannolikt ha sin motsvarighet eller i varje fall borde ha sin motsvarighet på andra områden. Dessa utredningar ta sikte på mera grundläggande och, om man så vill, strukturella faktorer i näringslivet och äro inriktade på att bilda ett underlag för industriens anpassning till efterkrigstidens nya förutsättningar. Det säger sig självt, att man därvid även måste i viss mån beakta de konjunkturella förhållanden, som berörts av den föregående talaren, eftersom ju långsiktisutvecklingen bygges upp av en serie konjunkturvägor. Efterkrigskrisens förlopp blir sålunda givetvis av största betydelse för den ekonomiska utvecklingen på längre sikt.

Den första typen kan betecknas som produktionsundersökningar. De kunna avse att klargöra mera allmänna drag hos den industriella produktionen vad gäller dess utveckling och inriktning. Man kan emellertid icke stanna vid detta, utan måste gå in på mera detaljerade branschundersökningar. Följande förhållanden bli därvid ur de synpunkter, som jag inledningsvis framfört, av betydelse: Utvecklingstendenserna före kriget, råvarutillgång och råvaruförsörjning. Tillgång på arbetskraft och rekryteringsproblem. Produktionens fördelning på olika finansiella och tekniska enheter. Graden av specialisering vid de enskilda driftsenheterna. Produktionskostnaderna vid företag med olika storlek, specialisering och teknik. Jämförelser av produktionskapacitet med faktiskt utnyttjande. Förhållandet mellan produktion och distribution.

I själva verket synes man alltför litet ha beaktat det inflytande, som distributionsformerna utöva på produktionen vad gäller dess uppdelning på olika enheter och de enskilda företagens specialisering. Ett om-

vänt inflytande från produktion till distribution gör sig givetvis även gällande. Syftet med undersökningar av detta slag är givetvis i främsta rummet att för branschens egna män presentera ett underlag för utvecklingsarbetet inom branschen.

Ett andra närbesläktat slag av utredningar inriktas på att klarlägga förhållandet mellan produktion och avsättningsmöjligheter. Man kan väl icke tveka om, att det för den svenska industrien under efterkrigstiden är av allra största betydelse att snabbast möjligt återupprätta och utveckla sin export. Det gäller m. a. o. att upprätta en *fredsberedskap*. Detta får givetvis i främsta rummet ske inom vederbörande bransch- och företagsorganisationer. Den ekonomiska forskningen kan här hjälpa till genom studier av olika slag. Dessa undersökningar kunna inriktas på att följa utvecklingen i olika exportländer, exempelvis de sydamerikanska. En annan uppgift är att följa de händelser under kriget, som kunna påverka exempelvis skogsindustriens exportmöjligheter efter kriget. En undersökning av exportmöjligheterna efter förra kriget torde för detta ändamål kunna tjäna som en lämplig bakgrund. Inom Industriens Utredningsinstitut ägna sig för närvarande två man åt sådana studier.

Många skäl tala emellertid för att vi här i landet liksom i flertalet länder under en ganska lång period efter kriget komma att upprätthålla en högre grad av självförsörjning. Studier måste därför även ägnas åt de inhemska avsättningsmöjligheterna. Studierna av produktionskapacitet böra motsvaras av utredningar, som avse att klargöra den svenska marknadens konsumtionskapacitet. Hänsyn får därvid tagas till förändringar i befolkningsstorlek och sammansättning samt till de konsumtionsreserver, som kunna föreligga inom lägre inkomstskikt.

Ett särskilt viktigt område är härvidlag givetvis bostäderna. Här föreligger ju som bekant en snart sagt omättlig konsumtionsreserv. Dessa frågor äro föremål för utredningar inom statliga organ. Men industrien har sedan gammalt ute i landet haft att göra med sina arbetares bostäder och har även tagit upp industriarbetarnas bostadsbehov till en ingående utredning. Syftet är dels att klargöra den behovsreserv, som här föreligger och dels att genom en ingående social, teknisk och ekonomisk analys möjliggöra en riktig lösning av motsvarande produktionsproblem. Där utredningen på denna punkt slutar får företagsamheten taga vid.

Ett annat område, som icke bearbetats, men som borde bli föremål för en undersökning, är de behovsreserver, som föreligga inom jordbruket vad gäller sådana varor som byggnader, maskiner, gödningsmedel etc.

En tredje typ av utredningsuppgift är att för olika landsdelar kart-

lägga utvecklingstendenserna och näringslivets nuvarande tillstånd och att på grundval därav ställa prognoser för näringsliv och försörjning i olika landsdelar. Institutet har ägnat sig åt Norrland, vilket varit naturligt, eftersom hela bygden är så intimt samordnad med den norrländska industrien. Därvid resa sig en rad frågor angående råvarutillgångar, transportförhållanden, tekniska möjligheter, arbetskraftstillgång och sysselsättning, levnadskostnader och levnadsstandard samt vissa sociala och sociologiska grundfaktorer. Men Norrland är ju endast ett specialfall, som kan exemplifiera behovet av mera omfattande och i detalj gående ekonomiskt-geografiska studier, vilka kunna läggas till grund för näringslivets utveckling och lokalisering, bostadsbyggande och samhällsbildning. Den industriella utvecklingen är emellertid främst beroende av den fria företagsamheten och det är därför en uppgift av största betydelse att studera förändringar i företagets organisatoriska och ekonomiska struktur. Av särskilt intresse är att studera företagets finansiella ställning och deras investeringspolitik etc.

Med dessa fyra fall har jag endast velat ange några exempel från ett visst begränsat forskningsområde på några angelägna forskningsuppgifter. Jag tror mig därvid ha visat på, hur oerhört stort behovet av en sådan forskning är. Jag skulle nu mot denna bakgrund vilja försöka formulera några synpunkter på frågan, hur den ekonomiska forskningen bör organiseras och bedrivas.

Den första synpunkt, som jag redan inledningsvis berört, men som jag här ytterligare skulle vilja understryka, är den, att den ekonomiska forskningen ej bör inriktas på att tillfredsställa en i och för sig berättigad vetgirighet i största allmänhet, utan på att skapa en grundval för praktisk näringspolitik. Det blir sålunda närmast fråga om, vad teknikerna bruka benämna målforskning. Även om forskningen ej utmynnar i praktiska förslag — en huvudstadstidning har ju varnat för ekonomernas inflytande på den ekonomiska forskningen — bör arbetet utföras i så nära kännning med dem, som leda det ekonomiska livet, att resultaten verkligen utformas så, att det bildar en lämplig grundval för praktiska beslut. Därav följer, att forskningen beträffande näringslivet med fördel bör kunna förläggas i anknytning till olika näringsorganisationer. Förutom den närmare kontakt, som därmed vinnes med handlande instanser, böra därvid även andra fördelar för forskningsarbetet kunna vinnas. Det blir samtidigt lättare att erhålla material. Medverkan från experter ute i näringslivet och samråd med företagare, som känna branschens problem, kan lättare erhållas, exempelvis genom upprättande av rådgivande kommittéer. Det skulle kunna invändas, att risk därigenom uppstår, att forskningen blir beroende av ekonomiska intressen. Man kan givetvis icke blunda för den risken, men jag tror i alla fall, att den

bör tagas. I sista hand är det ju en moralisk fråga; det gäller för forskaren att bevara sin vetenskapliga integritet. Erfarenheten visar också, att han på det viset bäst i längden hos sina uppdragsgivare upprätthåller respekten för sitt arbete.

Av den praktiska inriktning av den ekonomiska forskningen, som jag här förordat, följer också att ekonomerna i större utsträckning måste inleda ett samarbete över gränserna till andra vetenskaper. Den ekonomiska sidan av näringslivets problem kan i allmänhet icke isoleras. Ett samarbete måste i olika sammanhang upprättas med tekniker, skogsmän, arkitekter, socialpolitiker etc.

Jag tror att den allmänna erfarenheten är, att just sådana *kombinationer* äro särskilt fruktbärande för den ekonomiska forskningen.

Som jag inledningsvis framhållit, är området för den ekonomiska forskningen så rikt, att det måste anses önskvärt, att ett stort antal forskningsorgan bildas i anknytning till staten, högskolor och näringsorganisationer. De uppgifter, som sådana organ ha, äro emellertid ofta så vidsträckta, att de med nödvändighet komma att tangera varandras marker. Det synes mig då vara naturligt, att ett samarbete mellan de olika forskningsinstituten uppstår, som kanske främst tar den formen, att genom fri gruppering ett samarbete kommer till stånd kring gemensamma arbetsuppgifter.

Den ekonomiska forskningens uppgifter synas mig i nuvarande läge vara så viktiga, att det knappast är sannolikt, att vederbörande intressenter, vare sig stat eller näringsliv, skall anse sig ha råd att undvara dess medverkan. Avgörande för utvecklingen av den ekonomiska forskningsverksamheten blir väl sannolikt därför icke efterfrågan utan tillgången på forskare. Erfarenheterna ha sedan länge visat, att en svår brist föreligger på yngre, väl utbildade och utrustade forskare. Vad som kan göras för att få en förbättring till stånd i detta avseende skall jag icke närmare beröra, då den frågan kommer att behandlas av docent Carlson. Jag vill endast framhålla den synpunkten, att utvecklingen av forskningsinstitut är en av de viktigaste förutsättningarna för att öka tillgången på forskare. Inom sådana institut kunna därför lämpade studenter få den praktiska utbildning och erfarenhet, som så småningom kan kvalificera dem för mera självständigt arbete.

Docent *Sune Carlson* höll följande anförande:

Den förste inledaren här i kväll, docent Lundberg, har diskuterat behovet av en mera allmänt orienterad ekonomisk forskning för utformning av vårt lands ekonomiska politik. Docent Svenilsson har därefter påvisat den ekonomiska forskningens betydelse för den centrala plan-

läggningen av jordbruks- och industriproduktionen. Om någon av de här närvarande praktikens män tyckte att docent Lundberg stundom svävade litet uppe i det blå, måste han väl hålla med om, att docent Svennilson hade åtminstone den ena foten på jorden. Själv skall jag försöka stå där med båda fötterna. På mig ankommer det nämligen att försöka belysa den ekonomiska forskningens betydelse för driftsplaneringen inom de enskilda företagen. Det blir alltså här frågan om en på omedelbara praktiska mål inriktad ekonomisk forskning.

Jag skall begränsa min uppgift genom att endast beröra avsättningsproblemen inom företagets driftsplanering. Att jag koncentrerar min framställning just till detta område beror på att man här kan finna exempel på forskningsuppgifter, vilka för att lösas erfordra ett intimt samarbete mellan centrala forskningsinstitutioner, sammanslutningar inom näringslivet och enskilda företag. En bidragande orsak är också, att jag under det senaste året som föreståndare för Affärsekonomiska Forskningsinstitutet framför allt haft att göra med forskningsuppgifter inom varudistributionsområdet.

För att illustrera vilken betydelse marknadsproblemen ha i det ekonomiska livet må det vara tillräckligt att anföra, att i Förenta staterna år 1930 de totala handelskostnaderna — d. v. s. alla kostnaderna för varuinköp och varudistribution hos råvaruproducenter, fabrikanter och mellanhänder — i genomsnitt uppgingo till mellan 55 och 60 procent av de saluförda varornas pris eller till omkring 47 procent av den amerikanska nationalinkomsten. Även om motsvarande siffror för vårt lands del skulle vara något lägre, ha vi här att göra med en mycket betydelsefull sektor inom det ekonomiska livet. Men det är en sektor, som vi veta mycket litet om.

Bristen på kunskaper om distributionsapparatens arbetssätt och marknadsproblemens betydelse är framträdande ej endast hos den stora allmänheten utan även hos de statliga myndigheterna, hos näringslivets egna män och hos de ekonomiska forskarna, vilka i sitt dagliga arbete ha beröring med varuhandelsfrågor. Det är karakteristiskt, att när jag själv nyss skulle illustrera distributionsproblemens betydelse, måste jag i brist på svenska uppgifter använda mig av amerikanska siffror. Jag skulle kunna nämna en lång lista på distributionsfrågor, för vilkas klarläggande vi själva sakna statistiskt material, men vilka amerikanerna och även tyskarna och engelsmännen ha siffermässigt belysta. Se vi först på de allmänna statistiska översikterna, ha vi i vårt land en ganska förnäm officiell produktionsstatistik över jordbruk, industri och transportväsende, medan vi däremot sakna löpande uppgifter över den inre handeln. Nu är det nog i allmänhet så i vårt land, att statsmakternas intresse vid upplägningen av officiell statistik mest varit influerat av

fiskala och socialpolitiska intressen. Om man därvid även kunnat tillgodose näringslivet med vissa värdefulla upplysningar, har detta givetvis aldrig ansetts som något minus, men det har varit en funktion av sekundär betydelse. Skillnaden i svensk och amerikansk tradition är i detta fall slående. Man får emellertid hoppas, att när nu staten efter omsättningsskattens införande fått fiskala intressen i den inre handeln, även denna del av näringslivet skall få plats inom den officiella statistiken. I så fall skulle kanske även omsättningsskatten kunna lämna något av mera bestående värde.

Men det är inte bara i bristen på allmänna statistiska översikter som vår okunnighet om marknadsföreteelserna komma i dagen. Gå vi till de enskilda företagen återfinna vi samma motsatsförhållande mellan produktions- och marknadsstatistik som i de statistiska ämbetsverken. Under det att företagens produktionsplanering och tillverkningskalkyler byggas upp på grundval av minutiösa studier över materialförbrukning, arbetstempon och maskinprestationer, grundar sig försäljningsplaneringen och försäljningskostnadspåläggen vanligen på mycket ofullständiga genomsnittssiffror över marknadskostnaderna. Detta gäller ej endast för de självständiga grossist- och detaljistföretagen utan även för industriföretagens försäljningsavdelningar.

Vad är då anledningen till att marknadsproblemen så sällan blivit föremål för noggrann analys. Det kan icke bero på problemens underordnade betydelse. De siffror jag nyss anført om handelskostnadernas andel i den amerikanska nationalinkomsten visa ju tvärtom, att marknadsfrågorna måste intaga en mycket central ställning inom det ekonomiska livet. Detta bestyrkes också, om man företar direkta jämförelser mellan tillverkningskostnader och konsumentpriser på olika varor alltifrån dammsugare och radioapparater till rakkräm och skurpulver. Att marknadsproblemen blivit så föga utforskade måste bero på deras komplicerade natur. *För det första* har marknadsarbetet nästan alltid karaktären av förbunden produktion, vars kostnader mycket ofullständigt kunna fördelas på de olika produkterna. *För det andra* ligger det i själva marknadsarbetets natur att det rent geografiskt sett är fördelat över en större yta. Härigenom bli betingelserna för noggranna detaljstudier helt andra än när studiet gäller ett lokalt bundet produktionsförlopp. *För det tredje*, slutligen, berör marknadsarbetet för en och samma vara vanligen en hel kedja av självständigt arbetande företag, vilka såsom köpare-säljare vanligen stå i motsatt ställning till varandra. Ett visst led i denna kedja saknar därför möjlighet att någorlunda exakt kunna överblicka hela marknadsförloppet. Härtill kommer att de flesta av dessa företag — framför allt inom grossist- och detaljistleden — äro allt-

för små och alltför fattiga för att själva kunna studera ens sina egna problem.

Alla dessa svårigheter gör studiet av marknadsproblemen synnerligen komplicerat. De kanske dock kunna någorlunda bemästras när det gäller den rena hemmamarknaden, men när man kommer över på import- och exportområdena, bli de nästan oöverstigliga. Hur skall exempelvis verktygsfabrikanten i Eskilstuna ha möjlighet att överblicka det totala marknadsarbete, som måste utföras innan varorna från hans fabrikslager komma till den enskilde järnhandelskunden i Japan eller Argentina?

Vad skola vi nu göra för att bättre än hittills kunna tillgodose det svenska näringslivets behov av marknadsinformationer och för att stimulera intresset för en rationalisering av varudistributionen? Jag tror att mycket kan göras och genom de yttre händelsernas tvång kommer att göras inom de enskilda företagen. Men detta är ej tillräckligt. Liksom det inom den tekniska forskningen har visat sig nödvändigt att skapa centrala forskningslaboratorier, måste vi inom marknadsforskningen upprätta olika typer av centrala forskningsinstitutioner. Jag skall här ej gå in på, hur dessa institutioner böra organiseras, jag skall endast beröra deras arbetsuppgifter.

Vi behöva först och främst institutioner, som insamla, sammanställa och analysera uppgifter för *allmänna översikter* av marknadsförhållandena i såväl vårt eget land som i andra länder. Dessa översikter böra belysa själva strukturen hos distributionsapparaten, dess utseende och arbetssätt, vid ett visst undersökningstillfälle samt de förändringar inom denna struktur, vilka kunna förutses för framtiden. Hit höra sådana frågeställningar som bilismens inverkan på varornas gång från producent till konsument, märkesvarornas betydelse för handelns arbetsfunktioner o. s. v. Vid sidan av dessa strukturundersökningar behöva vi löpande översikter över de aktuella marknadsförhållandena inom olika branscher: över omsättning, handelskostnader, lagervolym m. m. Särskilt viktigt i detta sammanhang är, att de insamlade uppgifterna publiceras i sådan form, att de omedelbart kunna komma till nytta ute hos de enskilda företagen. En betydelsefull uppgift få de centrala marknadsforskningsorganen när det gäller att popularisera redan befintlig statistik. Denna innehåller redan nu en massa värdefulla upplysningar, som emellertid aldrig komma till användning, därför att de icke äro tillräckligt kända av näringslivets män. Om vi liksom i För-enta staterna och England kunde få små propagandaskrifter av typen »Vad säger den officiella statistiken om marknaden för skor?» eller »Hur skall jag använda folkräkningsuppgifterna för att bedöma hemmamarknadens struktur?», skulle mycket vara vunnet.

De centrala forskningsinstitutionerna böra även kunna tjänstgöra som clearingcentraler, när det gäller utbyte av erfarenheter olika företag emellan. Om ett litet land som Sverige med dess i relativt små enheter arbetande exportföretag skall kunna stå sig i konkurrensen med utlandets jättekoncerner, är det nödvändigt att de dra nytta av varandra. Det finnes säkerligen åtskilliga värdefulla upplysningar om de allmänna marknadsförhållandena i olika länder i de rapporter, som ingå till A. S. E. A., Sandviken och andra storföretag från deras representanter utomlands, upplysningar som kunde bli av stort värde för hela exportindustrien, om de kunde sammanställas och publiceras på ett lämpligt sätt. Jag talar naturligtvis ej här om data av rent intern natur, vilka respektive företag naturligtvis icke vilja lämna ifrån sig, utan om upplysningar av mera allmän karaktär.

De centrala marknadsforskningsinstitutionernas program bör även uppta *specialundersökningar* gjorda i omedelbart rationaliseringssyfte. Det gäller härvid först och främst undersökningar, som antingen omfatta flera olika distributionsled eller i huvudsak beröra småföretag, och vilka därför icke kunna utföras av ett enskilt företag. Men även andra undersökningsuppgifter kunna komma ifråga. En central institution har ju vanligen helt andra möjligheter när det gäller tillgång på experter och bibliotek än vad ett enskilt företag har. I festskriften till bankdirektör Jacob Wallenberg påpekar direktör Rausing det behov som förefinnes inom den svenska cellulosaindustrien av marknadsforskning på förpackningsområdet. En sådan forskningsuppgift skulle exempelvis kunna lösas betydligt bättre, och resultatet skulle bli till större allmän nytta, om den utfördes av ett centralt forskningsinstitut i stället för av ett enskilt företag.

Men man får ej stirra sig alltför blind på den omedelbara nyttan av den ekonomiska forskningen. Varken inom de centrala forskningsinstitutionerna eller ute hos de enskilda företagen kan man bedriva något verkligt givande forskningsarbete utan förbättrade kunskaper om *marknadsforskningens metodik*. Att utveckla och anpassa denna efter näringslivets behov är även en uppgift för de centrala forskningsinstitutionerna. Hittills ha vi inom marknadsforskningen i Sverige nästan uteslutande hämtat idéer från utlandet. Vi ha plöjt i de amerikanska facktidskrifterna efter nya uppslag, och vi ha ofta ganska okritiskt sökt tillämpa amerikanska forskningsmetoder på våra egna problem. Det är självklart, att en forskare alltid måste följa med vad som sker på hans område i andra länder. Men det är ett fattigdomsbevis att alltid behöva vara hänvisad till andra för att få uppslag och idéer.

Därmed är jag inne på själva *utbildningsfrågan*. Vi äro framför allt med tanke på näringslivets anpassning till efterkrigstiden i stort behov

av kvalificerade unga forskare, som äro kapabla att ute i det praktiska livet hos de enskilda företagen leda forsknings- och rationaliseringsarbetet på varudistributionens område. Härtill fordras ingående teoretiska kunskaper men också vana att självständigt handlägga praktiska utrednings- och organisationsuppgifter. Flertalet av oss, som nu syssla med dessa uppgifter, ha fått vår utbildning i Förenta staterna, England eller Tyskland. Dessa utbildningsmöjligheter ha nu varit stängda i flera år, och vi veta ej, när de åter komma att stå till buds. Vi måste därför själva taga hand om återväxtproblemet. Även detta synes mig vara en uppgift, som lämpligen bör åvila de centrala marknadsforskningsinstitutionerna. Inom dessa böra de unga ekonomerna, som nyss tagit sin teoretiska examen och eventuellt praktiserat något år ute i affärlivet, få möjlighet att under sakkunnig ledning komma i kontakt med praktiska forskningsuppgifter. Fråga är om en liknande utbildning icke skulle vara till nytta även för våra blivande handelsattachéer och tjänstemän i de statistiska verken.

Här måste jag inskjuta en parentes. För att kunna lösa de forskningsuppgifter, som näringslivet i framtiden kommer att ålägga oss, måste vi ha verkligt kvalificerat folk till vårt förfogande. Inom den mera praktiskt orienterade ekonomiska forskningen äro vi ej betjänta av sådana inbundna plughästtyper, som ej kunna komma till användning på annat håll, utan vi behöva ungdomar, som förena goda teoretiska kunskaper med en verkligt praktisk läggning. Men sådant folk kostar pengar. Inom Affärsökonomiska Forskningsinstitutet ha vi haft det mycket svårt att behålla våra duktiga amanuenser — så fort de sändas ut för studier hos företagen, bli de lockade av det ena anställningserbjudandet efter det andra.

Vad jag här har anfört om behovet av marknadsforskning och om önskvärdheten av centrala forskningsinstitutioner på marknadsforskningens område har endast varit avsett som ett exempel på ett mera allmänt behov av en på omedelbara praktiska mål inriktad ekonomisk forskning. Jag skulle kunna anföra andra exempel från personalorganisationens, kostnadsberäkningens eller budgetkontrollens områden, men detta enda må vara tillräckligt.

Som avslutning skall jag framföra några allmänna önskemål i anslutning såväl till mitt eget som de två andra inledarnas föredrag. Det första önskemålet är, att vi måtte få någon allmän ekonomisk forskningsinstitution — helst ett återuppståndet konjunkturinstitut — som hela tiden kunde hålla sig à jour med vad som gjordes på den ekonomiska forskningens område i vårt land. Redan nu utföras en del värdefulla undersökningar såväl av enskilda företag som av olika institutioner och sammanslutningar (Industriens Utredningsinstitut, AEF, K. F., Lant-

bruksförbundet, Sveriges Grossistförbund o. s. v.), men då dessa olika utredningsorgan icke alltid ha tillräcklig kontakt med varandra, finnes en viss risk för onödigt dubbelarbete. Om det ekonomiska forskningsarbetet kommer att ytterligare utvecklas, vilket jag livligt hoppas, blir denna risk ännu större. Kunde vi däremot hos en central forskningsinstitution alltid få reda på vad som gjordes på annat håll, så skulle vi ej endast kunna undvika dubbelarbeten utan även direkt kunna komplettera varandras arbeten.

Det andra önskemålet är att tillräckliga anslag ställas till den ekonomiska forskningens förfogande, och att dessa anslag få en permanent karaktär. Endast härigenom kan den materiella trygghet skapas, vilken är nödvändig för ett forskningsarbete på lång sikt. Vi måste komma ihåg, att man inom den ekonomiska forskningen liksom inom den tekniska ej alltid kan påräkna några omedelbara resultat, utan att de stora framstegen ofta komma först efter en lång serie av skenbara misslyckanden. En forskare kan därför icke genast redovisa någon direkt avkastning på de medel han fått att förvalta. Har han en känsla av att detta måste ske, vågar han aldrig ge sig in på de verkligt svåra problemen, och det är ju framför allt dessa, som böra vara hans arbetsuppgifter. Jag är emellertid övertygad om att de pengar, som av det allmänna eller av det enskilda näringslivet kan komma att investeras i ett främjande av den ekonomiska forskningen i vårt land — och det är här fråga om en verklig investering — i längden skall ge en fullt betryggande avkastning. Ekonomisk forskning är ingen lyx, som vi kunna ha råd att kosta på oss under goda tider, utan det är ett absolut nödvändigt led i den ekonomiska beredskap, vi måste äga inför en oviss och mörk framtid.

Härefter yttrade sig:

Direktör **Kuno Möller**: Herr ordföranden har önskat att praktiska affärsmän skola vittna om sin tro och erfarenhet på detta område. Det är ju inte så lockande att komma upp och vittna efter så framstående uttolkare av den höga visdom, som det gäller att bekänna sig till i dag. Och egentligen borde det mest övertygande vittnet vara en proselyt, en som hade levat i otro och sig omvänt till den rätta läran. Det kan jag tyvärr inte säga är fallet med mig. Från första början då jag kom till det ekonomiska livet har jag trott, att man hade något att lära även av annat än rent praktisk erfarenhet. Men det är ju kanske långt ifrån fallet med alla affärsmän. En affärsman av den gamla stammen menar väl, att det enda riktiga är att köpa så billigt som möjligt och producera och sälja så mycket och så dyrt som möjligt, medan teorien däremot anses vara en besvärlig bokföring, som man måste dras med. Jag tror emellertid, att den senaste tidens utveckling har lärt oss litet var att se annorlunda på problemen. Att vi ha kunnat undvika en inflation av den omfattning, som vi fingo uppleva under förra kriget, är väl en omständighet

som pekar på att vi sedan dess ha vunnit en större samlad erfarenhet. Och jag tror att vi i dag skulle varit glada, om vi för tre år sedan bättre insett, vad inflationen betyder, än vad vi då gjorde, och om vi då hade haft det lika klart för oss som vi ha i dag.

Här finnas många exempel. Och jag hade gärna velat tala litet om den erfarenhet, som jag själv har haft om den svårlösta distributionsfrågan och dess många problem, men på den punkten har den siste inledaren tagit ordet ifrån mig. Jag vill emellertid peka på ett annat område, där jag har någon erfarenhet, nämligen de ekonomiska problem som beröra vårt jordbruk. Det har ju i alla tider, åtminstone i hundra år, efter vad man finner av den ekonomiska litteraturen, klagats över att jordbruket har haft det dåligt. Men samtidigt ha jordbruksvärdena stigit. Jag vill minnas att professor Myrdal för femton år sedan i Svensk Tidskrift talade om detta problem, men sedan dess har det inte blivit belyst. Härmed avser jag inte att rikta något angrepp mot jordbrukarna och göra gällande, att de skulle ha det bättre än de påstå. Jag tror att det finns många jordbruksproblem att lösa. I viss mån har jag själv sökt komma med bidrag på detta område, men jag tror att forskningen beträffande jordbrukets ekonomiska förhållanden är långt ifrån avslutad. Vi ha i vårt land upplevat de första statliga åtgärderna, varigenom vi sökt få bort priserna som reglerande faktor för produktionsinriktningen. Men vi ha väl knappast fått klarlagt vad jordbruksregleringarna skulle syfta till, utöver att de skulle lämna jordbrukets utövare en bättre levnadsstandard. Detta är väl inte tillräckligt, när man tillämpar en planhushållning.

Härmed har jag endast velat kort antyda, att jag själv är övertygad om att en utvidgad ekonomisk forskning kan bringa vårt land till en högre levnadsstandard. Kunna denna forsknings utövare dessutom popularisera resultaten på sätt som den siste talaren nämnde, så tror jag att de skola vinna anklag i större kretsar. Visserligen får man inom denna den yngsta vetenskapen möta mycket skiftande meningar hos de stora uttolkarna, men sådana vitt skilda uppfattningar finner man även bland utövarna av den äldsta av våra vetenskaper, filosofien. Det beror kanske på att bägge dessa vetenskaper i hög grad syssla med mänskliga faktorer. Jag tror i varje fall, att en bättre upplysning kan bringa oss till en sådan insikt, att vi kunna räddas från planhushållningstvång och politik i det ekonomiska — något som affärsmän mest av allt äro rädda för.

Direktör E. Sjögren: Den siste talaren berörde helt kort en sak, som jag gärna skulle vilja understryka, nämligen behovet av ekonomisk forskning just för jordbrukets vidkommande. Frågan har inte varit så aktuell tidigare men är det i mycket hög grad för närvarande, och jag vill i detta sammanhang erinra om de utredningar, som tämligen nyligen igångsatts och som i väsentlig del bygga på de undersökningar, vilka under det sista decenniet ha utförts främst inom Sveriges allmänna lantbrukssällskap, numera Sveriges lantbruksförbund.

Det är med stor tillfredsställelse som vi inom jordbruket ha sett, hur de yngre forskarna inom nationalekonomien och den ekonomiska vetenskapen över huvud taget ha börjat ägna sig åt jordbruksproblemen. Otvivelaktigt föreligger här ett mycket stort arbetsfält. Direktör Kuno Möller var inne på frågan, när han talade om de regleringar på detta område, som ha kän-

netecknat det sista decenniet, och jag tror att vi få ha klart för oss att dessa regleringar ingalunda äro avslutade i och med den gångna tiden och i och med det nuvarande kriget, utan de torde nog allt fortfarande komma att behövas. För att dessa regleringar skola bli tillräckligt effektiva och på bästa sätt kunna inpassas i näringslivet, är det angeläget att man ägnar största uppmärksamhet åt de ekonomiska problem, som ligga bakom och som otvivelaktigt icke kunna belysas utan en allsidig forskning.

Jag vill i detta sammanhang också framhålla önskvärdheten av att när nu denna ganska nya forskningsgren kommer fram till gripbara och praktiska resultat, man får dem spridda i största möjliga utsträckning, inte bara till folk i städerna utan även på landsbygden, på ett populärt och lättfattligt sätt. Jag skulle vilja säga, att den dagsaktuella situationen — jag understryker *dagsaktuella* — hade vi inte behövt ha, ifall vi kunnat på ett bättre sätt än hittills lära folk ute på landet vad som sammanhänger med de ekonomiska problemen inom samhället såsom vi måste se dem.

Det var en sak i den siste inledarens anförande, som jag gärna vill beröra något. Det syntes mig, som om doktor Sune Carlson anlade en litet för pessimistisk syn på vad vi hittills kunnat åstadkomma genom den ekonomiska forskningen. Han sade: »Tänk, om vi hade en lagerstatistik, när kriget var slut, så att vi visste vad som fanns inom landet av olika varor!» Jag undrar, om vi inte få säga att den statistik, som för närvarande föres i synnerhet inom kommissionerna, och de kvartalssammanställningar man gör beträffande grosshandel och detaljhandel äro mycket detaljerade. Härigenom få vi möjlighet att ganska säkert överblicka vad som finns, även om vi givetvis måste säga oss att denna statistik liksom all annan sådan måste läsas med en smula förstånd.

Vad som här yttrats om angelägenheten av att man kan sammanhålla den forskning, som på detta område nu är så aktuell och nödvändig, skulle jag vilja starkt understryka. Det förekommer att det göres jämlöpande undersökningar på detta område, och när de komma till slutet visar det sig, att man har utfört samma arbete på ett par olika håll. Det vore mycket angeläget att få till stånd ett sammanhållande organ just för den del av forskningsfältet som är relativt ny och som folk kastar sig in på utan att ha tillräcklig kontakt med varandra. Vad doktor Sune Carlson därvidlag anförde vill jag helt ansluta mig till.

Docent K. Rodhe: Som representant för den juridiska vetenskapen vill jag i detta sammanhang deklarerera, att också juristen har ett mycket starkt intresse för ekonomisk forskning. Juristen frågar visserligen i första hand efter vilka rättsregler som proklameras av lagstiftaren och tillämpas av domstolarna, men han kan inte stanna vid det. Han måste också fråga sig, om domstolarnas tillämpning av rättsreglerna vinner efterföljd i det praktiska livet, om alla de transaktioner som aldrig dragas inför domstol något så när följa samma regler som dem domstolarna tillämpa. Och han måste gå ett steg vidare. Han måste fråga, vad dessa rättsregler ha för effekt på det ekonomiska livet. Här glider hans frågeställning över i företags-ekonomens och nationalekonomens. Först när juristen vet vad rättsreglerna ha för effekt, kan han diskutera, om en rättsregel är lämplig eller icke. Därför är ekonomisk forskning i stor utsträckning en förutsättning för juristens arbete. Han har hittills alltför mycket varit hänvisad till att

bygga på resonemang, som icke ha kunnat verifieras med konkret verklighetsmaterial. Om det kan bli en förbättring på den punkten, så betyder det säkrare resultat för den juridiska forskningen och för lagstiftningen, och det betyder bättre rättsregler till näringslivets tjänst.

Direktör T. Hérnod: Herr ordföranden har sagt att det en gång fanns tre unga nationalekonomer som betraktades såsom påläggskalvar. Det förefaller mig, som om dessa nu en tid ha gått på grönbeta i det praktiska livet och hastigt utvecklats till unga kraftiga tjurar. Den energi och vilja, som karakteriserar deras inledande uttalanden, är verkligen hoppgivande för en det praktiska livets man. Men jag vill likväl säga att jag känner mig tämligen övertygad om att de tre inledarna, som under krisåren ha kommit i kontakt med så ofantligt många praktiska problem, just därigenom ha blivit så oerhört starkt intresserade för de angelägenheter, som äro de största för oss som syssla med de praktiska problemen.

Jag skall be att på det livligaste få instämman i de önskemål, som de från sina utgångspunkter ha framfört, och även betyga att det måste vara en mycket viktig angelägenhet, att en ekonomisk forskning av ny beskaffenhet med praktisk inriktning kommer till stånd. Det har av ett par inledare talats om att man inom industriens organisationer bedriver sådan forskning, men att den inte är tillräckligt uttömmande, att det inte finns tillräckliga anslag för sådan forskning och att det inte heller finns möjlighet att bedriva den på det sätt som är erforderligt. Men det är inte bara så. Jag vågar t. o. m. påstå, att inom organisationerna bedrivs ingenting som man kan kalla för ekonomisk forskning om de behov, som man har i dag och måste ha för framtiden. Jag skall därför be att i min lilla mån få tillönska all framgång för de framförda tankarna.

Jag skulle också tro att en utomordentligt viktig sak, som man har att ta itu med, och på vilken hela vårt välstånd, om vi få behålla något sådant i fortsättningen, kommer att vila, är frågan om exportens förutsättningar i framtiden. På det området göres det ytterst litet. Det är beklagligt att konjunkturinstitutet inte för närvarande kan verka. Det skulle säkert kunna ge oss ett mycket gott underlag för frågans bedömning. Utan tvivel är det mycket som behöver göras här.

Det är en annan liten sak, som jag skall be att få beröra och som förvisso är värd den ekonomiska forskningens intresse, nämligen att man gör klart för sig vad garanterad lönsamhet på det ena eller andra området innebär. Det förefaller mig nämligen som om man för närvarande rör sig med ett sammelsurium av välvilliga och oklara rekommendationer på detta område, utan att man har sökt klargöra följderna för landets ekonomiska liv över huvud taget. Detta är visserligen endast en detalj, men det finns många sådana.

Jag vågar säga — jag kanske här kan göra mig till representant för Sveriges allmänna exportförening — att man måste hoppas att de strävanden, som de tre inledarna här gjort sig till målsmän för, skola leda till en positiv verksamhet av stor betydelse, och den skall säkerligen komma att finna den uppskattning som den förtjänar.

Revisor H. Hörnlén: Jag kanske gör doktor Carlson besviken, om jag säger att redovisnings- och kalkylväsendet är den svenska industriens grimme

ælling. Det finns undantag, och det är väl dem, doktor Carlson syftade på. Vi ha S. K. F., vi ha Asea, och vi ha en del andra företag. Om man får en katalog t. ex. från Asea i sin hand, så är det först en mycket elegant inledning med en massa bilder av det tekniska och av de olika produkterna. På slutet ligger det sedan ett litet papper med en prislista på det hela. Jag vill säga att, inte för Aseas del men för industrien i allmänhet, är skillnaden mellan inställningen till det tekniska och inställningen till redovisningssystemet ungefär som skillnaden mellan den flotta och eleganta katalogen och den lilla obetydliga prislistan.

Men vad ligger bakom denna prislista? I den mån som det är ett fulländat arbete är det något lika underbart, något som det är lika svårt att få fulländat som att göra en genial maskin. Ty i denna maskin finns det tusentals delar, och det finns tiotusen olika produktionselement, som skola samlas, kostnadsberäknas och avvägas inbördes, för att man skall få fram det slutliga pris, som det hela skall bygga på. Jag vill bara peka på en sådan sak, när det gäller ett kullager, som att en kula undergår nittio olika prov, innan den är godkänd. Alla dessa prov måste ju projicieras i kalkylen. Inom det stora flertalet industrier har man inte på långa vägar uppskattat denna sida av företagsverksamheten till dess rätta värde.

Tekniken är den färdiga svanen med de vita vingarna i solen, medan redovisningsväsendet och kalkylen är den grimme ælling, som i regel får hålla till i skuggan på bakgården. Det finns tusentals romaner och dramer och dikter, som hylla teknikern för hans storartade insatser, men jag har aldrig sett den minsta sonett, som har skrivits till en kalkylman eller en redovisningsman. Nu tror jag inte, att vi som hålla på med det där längta efter den efemära äran att få figurera som hjältar i en roman, men jag tror att för vårt arbete och för näringslivet i sin helhet skulle en allmännare uppskattning vara av nytta.

För att vi skola komma in på rätt bog på denna punkt, kräves en samverkan från olika håll. Vi ha först inledarna här och deras kolleger, de som ha ägnat sitt liv åt den ekonomiska forskningen, som kunna se det hela uppifrån och som kunna finna ett annat sammanhang där än vi, som äro ute i fabriken och på kontoren. Jag tror att det skulle vara till oerhörd nytta, om man kunde locka in några av dem till fabriken, så att de även finge se, hur en svarv snurrar och hur ett sågblad går runt och taga del av det redovisningsmaskineri, som står bakom. Jag vet att professor Heckscher på den tid han var vid handelshögskolan vistades ett år vid Surahammar, och i samband därmed gav han ut en bok om svenska produktionsproblem. Den har för mig varit en mycket fruktbar bok, och jag tror inte jag är ensam om den erfarenheten. Fast man bara var en handelshögskolnit och alltså endast hade en mycket elementär ekonomisk skolning, kände man, att där fick man kontakt med de problem man skulle möta en gång i framtiden i det praktiska livet, och det gav en annan behållning än digra avhandlingar om nationalekonomiens teori, som det i och för sig kunde vara mycket motiverat att man fick läsa, men av vilkas innehåll man i alla fall efter ett antal år hade ett rätt diffust minne på många punkter.

Det fordras alltså en samverkan mellan de vetenskapliga ekonomerna och företagsledarna, som få ta på sig sin andel av detta ansvar, och det gäller sedan att stimulera oss, som hålla på och försöka lösa dessa problem

ute i företagen. Det duger inte, som jag ser saken, att vänta med detta fem eller tio år, ty klockan är inte sju eller åtta, utan, såvitt jag kan bedöma, är klockan en kvart i tolv. Ty om icke dessa problem bli lösta i så stor omfattning och på så många håll som möjligt, så blir det inte roligt att vara svensk företagsledare, när nästa kris kommer över oss.

Docent W. William-Olsson: Jag har inte många ord att säga.

Mig förefaller det, som om vi i vårt samhälle ha kunskaper på alla områden, ingående kunskaper, framför allt kanske i tekniskt avseende, men det som vi sakna och det som vi följaktligen behöva kanske mer än något annat, är att se hur alla de olika fenomenen och särskilt de ekonomiska och sociala fenomenen, samverka till den helhet, i vilken vi alla röra oss. Det är helhetsbilden och därvid överblickens som saknas. Därför sluter jag mig till de föregående talarna i kväll med krav på en forskning, som sammanställer delkunskaperna till en fylligare och sannare helhetsbild av det ekonomiska livet.

Professor B. Ohlin: Jag kanske får tillåta mig att sammanfattningsvis säga ett par ord. Det tycks ha framgått av både inledningsanförandena och diskussionen, att det råder en ganska allmän enighet om behovet av omfattande systematiska iakttagelser och analys av dem. Det behövs med andra ord ett forskningsarbete av det slag, som inte en enskild forskare kan utföra, utan som endast kan åstadkommas genom institutioner. Icke minst behövs det sådana som arrangerar en samverkan mellan ekonomer och statistiker, tekniker, skogsmän, ekonomiska geografer, arkitekter, socialpolitici och kanske en del andra. Vidare är man enig om lämpligheten av ett ekonomiskt forskningsarbete inom näringsorganisationerna och de enskilda företagen, ett arbete som tar upp de många specialproblem, som i första hand kunna vara av betydelse för vederbörande bransch och näringsgren, men indirekt också äro av vikt för samhällsekonomin i dess helhet.

Det har även framkommit, att skola de kunskaper, som sålunda förvärvas, komma till sin rätt, får man se till att de bli effektivt spridda, så att inte bara forskarna själva och en liten krets kring dem, utan också affärlivet i dess helhet — kanske jag kan tillåta mig att nämna även politikerna — samt ytterligare några andra grupper i samhället verkligt påverkas av denna kunskap. Det förefaller som om det skulle vara det mest uppenbara av allt att denna senare uppgift liksom även de föregående inte kan klaras av enskilda personer, utan vi behöva här institutioner, olika institutioner.

Man kan väl till sist säga, att för att undvika dubbelarbete och åstadkomma bästa möjliga samordning av insatserna på olika håll behövs det kanske också, när tiden är mogen, något organ som sörjer härför, måhända någon ekonomisk motsvarighet till det allmänna forskningsråd, som man har fått på teknikens fält.